כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ראה ■ כ"ב אב תשפ"ו ■ 05.08.2026 ■ גליון מס' 902

כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בפני עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.
הרבי מלובביץ'.

בעקבי רלב"ג

/ הרב פרופ' נריה גוטל

"הדתה", כפייה דתית", "מדינת הלכה" ועוד מילים מאיימות מעין אלה, נשמעות לא מעט במרחב הציבורי. לאמיתו של דבר, עיקרם אינו בהבעת טענה נגד כל כפייה אלא בעיקר נגד כפייה לרעה, שכן כפייה לטובה פחות מאיימת. לשון אחר: מצוותיה של תורה נתפסות לא פעם כלא-נוחות לאדם, לא-מתאימות, לא-טבעיות. בפרשתנו, רלב"ג טוען את ההפך הגמור. לדידו, בשונה מדתות אחרות, מצוותיה של תורה דווקא "מישירים בעצמותם אל כל הטובות".

כחלק מתיאור כניסת עם ישראל לארץ ישראל, עורכת התורה השוואה ניגודית בין מעשי הגויים ודתם ובין מעשי ישראל ודתם:

> "כי יכרית ה' אלהיך את הגוים אשר אתה בא שמה לרשת אותם מפניך וירשת אתם וישבת בארצם. השמר לך פן תנקש אחריהם אחרי השמדם מפניך, ופן תדרש לאלהיהם לאמר, איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני. לא תעשה כן לה' אלהיך, כי כל תועבת ה' אשר שנא עשו לאלהיהם, כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם" (דברים יב, כט-לא).

עם כניסת עם ישראל לארץ ישראל, הוא עלול לרצות לאמץ את דתות-הגויים ואת הליכותיהם. עם ישראל מוזהר אפוא שלא לעשות כן. הדוגמה שהתורה נותנת לכך היא: "את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם". ברור שהכוונה היא להשליך מפרט מזעזע ונורא זה, על כלל נוהגיהם הדתיים של האומות הנכבשות. ואם תשאל, על מה ולמה נבחר דווקא פרט זה? ובכן, בדיוק משום שהוא מזעזע ונורא, וכל בר-דעת מבין שהוא פסול ומגונה בתכלית, לא אנושי ולא טבעי. היפוכו של דבר - דרכה של תורה:

> "ופן תדרוש לאלהיהם - ...שמא תחקור איכה היו עובדים עבודה זרה, ותחשוב לעבוד ה' יתעלה בדרך ההוא. והזהיר שלא יעשה כן לה', כי מה שיחשבוהו לעבודה לו - יהיה ההפך, כי הם היו עושים לאלהיהם כל הדברים המרוחקים ומתועבים לה' יתעלה, עד שגם בניהם ובנותיהם היו שורפים באש לאלהיהם. ואולם כוונת התורה היא בהפך זה, שלא העמיסה עלינו דבר יְכֻבַּד לנו, אבל הם דברים ישרים וצדיקים, מישירים בעצמותם אל כל הטובות".

מסר זה חוזר ונישנה אצל רלב"ג שוב ושוב. במסגרת התועלות שבפרשתנו הוא מסכם ש"תורתנו התמימה לא העמיסה עלינו דבר מגונה ובלתי נאות, אך כל מה שסידרה לנו הוא חיי הגוף וחיי הנפש, מתוק לנפש ומרפא לעצם". עוד יותר מכך הביע רלב"ג מסר זה בפרשת יתרו, תוך שהוא גם מפנה שם לפרשתנו:

> "התועלת השני הוא להודיע שאין התורה נימוס מכריח ההולכים בדרכיה לעשות דבר יְכֻבַּד עליהם לפי האמת, אבל הוא הפך זה, רוצה לומר שהיא תשים אותם בני חורין מכמו אלו הפעולות המגונות והקשות אשר היה מנהג שאר הנימוסים להנהיג בהם ההולכים בדרכיהם, כמו שאמר: 'כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם' (דברים יב, לא). וזה, כי התורה תכוין לבריאות הנפש והגוף, ותכוין לקדש האנשים מהפעולות המגונות שהם בלתי אנושיות, כמו ריבוי המשגל והמשגלים המגונים ושאר הדברים ההולכים מנהגם, כמו שאמר: 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש' (שמות יט, ו). ולזה היה זה הנימוס בהפך שאר הנימוסים הקודמים, כי שאר הנימוסים היו מקובלים על צד האונס וההכרח, לפי שאין עצמותם מחייב ההמשך אחריהם, ואולם התורה אין קיבולה על צד האונס וההכרח, כי עצמותה יחייב ההמשך אחריה. ולזה הודיע ה' יתעלה זה לישראל כשרצה שיקבלו את התורה להקנותם השלמות האמיתי".

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

הברכה והקללה מיד האדם
שאלה עתיקת יומין היא מהו המקור לרע בעולם, האם הוא בא משמים...
המשך בעמ' 2

כי ירחיב
גילוי השפע הגדול
כחלק מהבטחותיו של משה רבנו לעם ישראל, העתידות לבוא לנו בכניסתנו...
המשך בעמ' 3

להיות בנים להשם
במסגרת ההכנות לכניסה לארץ, משה רבינו מתייחס בין היתר לתרבות...
המשך בעמ' 4

בדידי הווה עובדא
"מיהו יהודי"
האדמו"ר מלובביץ' אמר: "יבוא יום ובבית המדרש ישב בחור בלבוש...
המשך בעמ' 5

שביבים

- "ראה, אנוכי נותן לפניכם היום"
- "ראה, אנוכי נותן לפניכם היום, ברכה וקללה"
- "את הברכה, אשר תשמעו אל מצוות ה' אלוקיכם... ואת הקללה, אם לא תשמעו אל מצוות ה' אלוקיכם, וסרתם מן הדרך"
- "את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם, אתו תשמרו לעשות, לא תסף עליו ולא תגרע ממנו"
- "פתח תפתח את ידך"
- כי לא יחדל אביון מקרב הארץ"

המשך בעמ' 5

אמור מעתה: המצוות אינן לא "אונס" ולא "הכרח", אלא הנהגה שהיא טבעית לאדם. שעה שאדם מפנים תובנה זו, ודאי שלא יראה בדרכה של תורה "כפייה דתית".

הברכה והקללה מיד האדם

/ הרב יעקב הלוי פילבר

שאלה עתיקת יומין היא מהו המקור לרע בעולם, האם הוא בא משמים או הוא תוצאה של מעשי האדם. במדרש (קה"ר ז) מסופר: "בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הם, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי". מהמדרש מבואר שיש יכולת לאדם לקלקל ולהחריב את העולם, לאיזה קלקול וחורבן מתכוון המדרש? האם הכוונה היא ליכולתו הטכנית של האדם לפעול לשנות את קליפת כדור הארץ, כמו לחצוב בהרים, לשנות את פני הקרקע, לכרות יערות, לסכור אפיקי נהרות ולהטות את זרמיהם לאפיקים אחרים וכדומה? על פי האפשרות הזו לכאורה יש סתירה לפרשנות זו מהמדרש עצמו שבו הקב"ה אומר לאדם: **"כל מה שבראתי בשבילך בראתי"**, שמשמעו כי העולם עומד לשימושו של האדם לכל צרכיו. ואפשר לומר שכוונת המדרש לקלקול והשחתה שלא לצורך, שעל כך יש איסור מפורש בתורה: "בל תשחית", כמו שכתב **הרמב"ם** (הל' מלכים פ"ו ה"י): "ולא אילנות בלבד אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים והורס בנין וסותם מעין ומאבד מאכלות דרך השחתה עובר בלא תשחית".

דוגמא לאפשרות להשחתה כזו מוצאים אנו בסיפורו של הצדיק **רבי אריה לוין** וכך הוא מספר: "אחרי תפילת מנחה גדולה יצא רבינו **הראי"ה קוק** זצ"ל כדרכו בקודש לשוח בשדה, לצמצם מחשבותיו, ואני נלוויתי אליו. בדרך קטפתי איזה עשב או פרח, הזדעזע רבינו ואמר לי בנחת: 'האמן תאמין לי שמימי נזהרתי לבלתי קטוף בלי תועלת עשב או פרח, שיכול לגדול או לצמוח, כי אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה האומר לו: גדל!, כל ציץ עשב אומר דבר, כל אבן לוחשת איזה סוד, כל בריה אומרת שירה'. - ומסיים רבי אריה - הדברים שיצאו מלב טהור וקדוש, נחקקו עמוק בלבי, ומאז התחלתי להרגיש ביותר את מדת החמלה על כל דבר". ("איש צדיק היה" עמ' 47). אלא שלפי ההסבר הזה השפעתו של האדם על העולם היא מוגבלת והיא מתייחסת למקום מצומצם בקליפה של כדור הארץ, אך לשון המדרש: "תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי" משמעו שהכוונה היא לקלקול וחורבן של כלל העולם. ונשאלת השאלה האם אכן ביכולתו של האדם להשפיע לטוב או לרע גם על העולמות שהם מעבר להישג ידו של האדם, וזאת אם נסביר שהציווי "שלא תקלקל ותחריב את עולמי" מתייחס לבריאה כולה?

על הכתוב: "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה" מביא **הנצי"ב** בביאורו "העמק דבר" את המדרש האומר: "משעה שאמר הקב"ה 'ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה' שוב 'מפי עליון לא תצא הרעות והטוב', אלא המצוות עושות שלהן והעבירות עושות שלהן". כלומר שקיים קשר בין התנהגות האדם למצבה של הבריאה כולה. ואת הקשר הזה מסביר הרמח"ל בספרו **'דעת תבונות'**: "שהאדון ברוך הוא רוצה שהאדם בעבודתו יתקן את כל **החסרונות שבבריאה**, ושיד האדם תהא מגעת לכל העניינים הרמים שיהיו נפעלים ממעשי האדם", והוא מדמה את פעילות האדם "לאורלוגין (שעון המופעל ע"י מערכת של גלגלי שינים) שאופניו פוגשים זה בזה, ואופן קטן מנענע אופנים גדולים ורבים - כך קשר האדון ברוך הוא כל בריותיו בקשרים גדולים, והכל קשר באדם להיות הוא המנענע במעשיו וכל השאר מתנועעים ממנו". הסבר דומה בסגנון אחר על השפעת האדם על העולם כותב רבי חיים מוואלזין בספרו **'נפש החיים'** (שער א, פ"ב, פ"ג) ושם הוא מסביר שכמו שהקב"ה הוא בעל הכוחות כולם, שכולם תלויים בידו לשנותם ולסדרם, כך בדומה לזה כביכול ברא הקב"ה את האדם והשליטו על רבבות כוחות ועולמות אין מספר, ומסרם בידו של האדם שיהא הוא המנהיג אותם על פי כל פרטי תנועות מעשיו ודבוריו ומחשבותיו, שאם הם טובים הם מקיימים ונותנים כוח בכמה כוחות ועולמות עליונים ומוסיפים בהם קדושה ואור, ואם הם רעים חלילה, הם מהרסים רחמנא ליצלן כמה כוחות ועולמות עליונים הקדושים, ועל המעשה הטוב נאמר: "ואשים דברי בפיך . . לנטוע שמים ולייסד ארץ", ועל המעשה הרע נאמר: "מהרסיך ומחריביך ממך יצאו". והכוח הזה של האדם הוא "צלם אלוקים" שבאדם. ועל ההשפעה הזו של האדם אמרו במדרש (ילק"ש בשלח תשמג): "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין כח וגבורה של מעלה, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום כביכול מתישין כח גדול של מעלה".

כי ירחיב
גילוי השפע הגדול

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה

כחלק מהבטחותיו של משה רבנו לעם ישראל, העתידות לבוא לנו בכניסתנו לארץ, עלינו להישמר ולדרוש את מקום המקדש, שם ניתן יהיה להביא עולות וזבחים - כדרך שעם ישראל אוכל בשר במדבר.[1] בכל זמן ועת, עלינו לשים את דבר המקדש על ליבנו. הן בזמני המנוחה שבהם הותרו הבמות, עד שהגענו לשילה, והן בזמני הנחלה, לאחר הקמת בית המקדש בירושלים.[2]

ומתוך אותו הבניין, נזכה לבסוף שאף ארצנו תתרחב ותגדל. לכן הקלה התורה עימנו, בכך שרק שלוש פעמים בשנה עלינו לעלות ולהיראות במקום הקודש והמקדש,[3] בעוד שבשאר ימות השנה, נשב לבטח בכל מרחבי ארצנו.

במהלך הדורות גרם המרחק הפיזי להתרחקות ממקום השכינה, כיוון שהעם התרגל שלא להיות שם בקביעות ובתמידות. ובכל פעם שנצרך הדבר, קמו אנשים בעם ודרשו את המקדש, ובכוחם זה הם הצליחו לעורר את לב העם לשוב ולהראות במקדש כבתחילה.

אלקנה, אבי שמואל הנביא,[4] ואליהו בהר הכרמל,[5] כמו גם עזרא ונחמיה בימי שיבת ציון יחד עם מרדכי היהודי, המשנה למלך אחשורוש פעלו כולם לעורר את לב העם לשוב לדרוש אלוקים, ולחדש את ראיית פני המקום.

ביחד עם ההתעוררות אל המקום הנבחר, שבו ישראל ועלו לגדולה בהרווחה גשמית ורוחנית כאחד, בין אם היה זה מייד באותו הדור, ובין אם הטובה באה לאחר זמן מה.

ולכן, משה רבנו מדגיש לעם ישראל, שביחד עם הרחבת היישוב בארץ תיווצר מציאות של שפע חדש, יחד עם עבודת הקודש שתתעלה. ובהתאם למצב המתואר יותר לנו גם בשר התאווה הנאכל לשם אכילה,[6] ולא רק כאכילת קורבן השלמים שהותרה להם במדבר.

ובדבר הזה, אנו כאדם הראשון וכנח, שלראשון הותרו רק ירקות ופירות השדה למאכל, ולבני נח כבר הותר לאכול את בשר חיות השדה.[7] משום שנח היה זה ששמר על החיות בתיבה מחד, אך מאידך האנושות ירדה בכוחה הגופני, יחד עם התקלקלות ופוריות האדמה עקב המבול, והם נדרשו לאכילת הבשר לצורך חיזוק הגופני.[8] כך גם אנו, שהיינו סמוכים על שולחנו של מקום במדבר באכילת המן, די היה לנו בהקרבת השלמים בלבד. אך כשאנו התיישבנו על פני כל הארץ, נזקקנו גם אנו לאכילת בשר התאווה בחיי היום יום.

ביחד עם זאת הייתה לנו עלייה גדולה, בהקמת הדירה בתחתונים לה', בהר הקודש והמקדש שבירושלים. כשם שהחל מבני נח עלתה והתעלתה האנושות מרמה של **חיים לכאלו הנחשבים מדברים**. שכן, בעשיית התיבה ושמירת החיות, הוכיח האדם את מציאותו העליונה השומרת על כל חי. ועל ידי אכילתו של הבעל-חיים הוא הופך בגוף האדם להיות כמדבר. לא רק מי שממלמל מילים, כי אם גם כמי שמנהיג ומדריך אחרים תחתיו.[9]

כך גם עם ישראל עלה והתעלה להיות כראש לאומות. כשבאו כל העמים לשמוע את חוכמת שלמה, ככתוב: 'ויבאו מכל העמים לשמע את חכמת שלמה מאת כל מלכי הארץ אשר שמעו את חכמתו'.[10]

הדרך שבה מבשר לנו משה על זאת נמצאת בעוד שני מקומות - ובאותו מטבע הלשון **'ואמרת'**.

בראשית אנו נאמר זאת על כוחנו הצבאי - 'ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה'.[11] ועל כך אנו נדרשים לזכור, שה' הוא העושה לנו את החיל ונותן לנו את הכוח.[12]

אחר כך יאמרו הדברים כלשון הזו, בענייני תאוות אכילת הבשר: 'כי ירחיב ה' אלוקיך את גבלך כאשר דבר לך ואמרת אכלה בשר כי תאוה נפשך לאכל בשר בכל אות נפשך תאכל בשר'.[13]

ולבסוף, כשנבקש לשים עלינו מלך ככל העמים, נאמר גם כן בלשון הזו: 'כי תבא אל הארץ אשר ה' אלוקיך נתן לך וירשתה וישבתה בה **ואמרת** אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבתי'.[14]

שלושת העניינים האלו, מסמלים את שלוש המצוות שנצטווינו עם כניסתנו לארץ - מינוי מלך, מחיית עמלק ובניית המקדש.[15] וכנגד כל דבר, אנו נתעורר מעצמנו ונדרוש זאת. ולכן התורה מבטאת שזה ייאמר על ידינו, כדבר מוחלט וברור, משום שלא ניתן לעשות אחרת.

כנגד מינוי המלך ישנה האמירה: **'אשימה עלי מלך'**. כנגד מלחמת עמלק ושבירת האויבים ישנה האמירה: **'כחי ועוצם ידי'**. וכנגד בניית המקדש והרחבת הקדושה לכל הארץ, ישנה האמירה: **'אוכלה בשר'**.

למעשה יש כאן שלושה כוחות ועניינים החייבים להופיע בשלימות בעם: כוחם המדיני, כוחם הצבאי, והופעת הקדושה בארץ. ולא ניתן להיות עם שלם בארץ בלי כל אלו, בהנהגה בטוחה וחזקה, צבא גדול ומנצח, ומעליהם ממלכת משפט וצדק, המביאה את דבר הקודש לעולם כולו, כשלמה בשעתו.

ויהי רצון שנזכה בקרוב בימינו למילוי כל תאוותנו: רצוננו לראות את מלכנו,[16] יחד עם בן דוד המשיח המולך כמלך עלינו.[17] בתיקון שלוש הדרישות אשר מאסנו בראשונה: מלכות ה', מלכות דוד ובית המקדש.[18]

1 - **בכל אות נפשך** וגו' אבל במדבר נאסר להם בשר חולין אלא אם כן מקדישה ומקריבה שלמים - רש"י דברים יב, כ.
2 - **אל המנוחה** (זבחים, קיט) זו שילה, הנחלה זו ירושלים - שם, ט.
3 - שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלוקיך במקום אשר יבחר - דברים טז, טז.
4 - איש אשר יתן לו רוח האלקים, זה **אלקנה** שהיה מדריך את ישראל לעלות לשילה. לפיכך ייחסו הכתוב 'ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה' - ילקוט שמעוני קהלת, תתקעב.
5 - **בכל מקום אשר תראה** אשר יעלה בלבך, אבל אתה מקריב על פי נביא כגון אליהו בהר הכרמל - רש"י דברים יב, יג.
6 - אמר רבי ישמעאל מגיד שבשר תאוה נאסר להם לישראל במדבר, ומשבאו לארץ התירו להם - ספרי, שם.
7 - **לכם יהיה לאכלה** (סנהדרין, קט) שלא הרשיתי לאדם הראשון בשר אלא ירק עשב ולכם כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל - רש"י בראשית ט, ג.

8 - **כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה** "כי בימי אדם היו גופות בני אדם חזקים והפירות לא נשחתו עדיין והיו מכלכלים את בני האדם כמו הבשר, אבל אחר המבול שנתקלקלו המזונות, והאדם הוכן שיתפשט בקצוי ארץ ואיים רחוקים שמאז נעשה קור וחום וצריך לבשר להעמדת בריאותו, וגם אחר שחיו כולם על ידי נח שפרנסם בתיבה היו כקנינו וברשותו". מלבי"ם בראשית ט, ג.

9 - גם שהאדם לא היה עדיין במדרגת מדבר רק **במדרגת חי** ולא הותר לו רק הצומח, ולא היה הבדל בינו ובין החי רק שלבעלי החיים ניתן ירק עשב לאכלה, ולאדם ניתן עשב זורע זרע, שהם הפירות. ועתה הועלה האדם **למדרגת מדבר**, וכמו שאין עול אם החי יאכל את הצומח, כי יתעלה בזה שישוב להתהפך לגוף הבעל חיים, כן אין עול אם המדבר יאכל את החי ויתעלה להיות גוף של המדבר. וזהו שנאמר 'כירק עשב נתתי לכם את כל'. רצונו לומר כמו שהכינותי מזון לבעל החיים שיאכל ירק של העשב מפני שיעלהו למדרגת החי, כן נתתי לכם את כל. שתאכלו כל עשב זורע זרע מצד שאתם גם בעלי חיים, ושתאכלו בעלי חיים מצד שאתם חי מדבר, וכל השפל מחבירו הוכן להיות מזון אל הנעלה ממנו - שם.

10 - מלכים א ה, יד.

11 - דברים ח, יז.

12 - **וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל** ידוע כי ישראל גיבורים ואנשי חיל למלחמה כי נמשלו לאריות ולזאב ימרף, ומלכי כנען במלחמה נצחו אותם. על כן אמר אם תחשוב 'כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה', תזכור השם שהוציא אותך ממצרים ולא היה לך שם כוח ועצם יד כלל. ותזכור עוד כי במדבר אשר אין לאל ידך לחיות שם, עשה לך כל צרכך. אם כן גם החיל הזה אשר עשית בכוחך, השם הוא שנתן לך הכח כאשר עשית אותו - רמב"ן שם, יח.

13 - דברים יב, כ.

14 - שם יז, יד.

15 - רבי יוסי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה - סנהדרין כ ע"ב.

16 - **את דברי העם וגו'** תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך אינו דומה השומע מפי שליח לשומע מפי המלך **רצוננו לראות את מלכנו** - רש"י שמות יט, ט.

17 - "אחר ישבו בני ישראל ובקשו את ה' אלקיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים", הושע ג, ה.

18 - **אחר** ימי הגולה **ישובו בני ישראל ובקשו את ה' וגו'** תנא משום רבי שמעון בן יוחאי בג' דברים מאסו בני ישראל בימי רחבעם, **במלכות שמים ובמלכות בית דוד ובבית המקדש** הדא הוא דכתיב (מלכים א, יב) 'אין לנו חלק בדוד' כמשמעו, 'לאהליך ישראל' (שם) אל תקרי לאהליך אלא לאלהיך. 'ראה ביתך דוד' (שם) זה בית המקדש. אמר רבי שמעון בן מנסיא אין מראין סימן טוב לישראל עד שיחזרו ויבקשו שלשתן, 'אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה'' זו מלכות שמים, 'ואת דוד מלכם' כמשמעו, 'ופחדו אל ה' ואל טובו' זה בית המקדש כדאת אמרת 'ההר הטוב הזה' - רש"י, שם.

להיות בנים להשם

/ הרב ידידיה נוימן

במסגרת ההכנות לכניסה לארץ, משה רבינו מתייחס בין היתר לתרבות הנכרית שעם ישראל הולך לחיות ולפעול בקרבתה. אחד הנושאים שבהם יש פער בין היחס המצוי בעולם הנוכרי ליחס הראוי שמצופה מעם ישראל הוא שאלת היחס למוות. בתרבות הגויית אז, ובהרבה מובנים גם כיום, המפגש עם המוות מעורר תחושות חריפות של חידלון וייאוש. סופיות המוות ועוצמת התחושות שהוא מוליד הובילו את העולם שמסביב לפתח תגובות משונות ומגוונות למוות. תגובות של הרס, בכי ופגיעה עצמית אופייניים מאוד לעולם שתופס את המוות והרע כניצחון כוחות האופל על הטוב בעולם. לעומת גישות אלו התורה בפרשתנו מדריכה את עם ישראל 'בנים אתם להשם אלוקיכם.. ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת', ודורשת מאיתנו תגובה אחרת ומאופקת הרבה יותר כשאנו נתקלים במוות.

השפת אמת (תרנ"ג) מפנה את מבטנו לכך שהפסוק מרמז לכך שבבסיס הדרישה מאיתנו להגיב אל המוות באופן שונה, עומדת העובדה שעם ישראל הם 'בנים להשם'. על סמך המשנה במסכת אבות (ג, יד) הוא מחדד את המשמעות הגדולה של היותנו בנים והיא קבלת כלי חמדתו של הקב"ה, התורה. הכוח המיוחד של התורה הוא להפנות את המבט שלנו מהחומרי לרוחני, וביכולת לייצר מפגש עם המימד הנשמתי שבמציאות. הדבר מתבטא במיוחד במצוות שמוגדרות על ידי התורה כאותות. מצוות אלו מצליחות לחשוף את העומק הרוחני העמוק והנסתר שחקוק גם במציאויות הכי נמוכות וגשמיות לכאורה, בגלל שהן עצמן צוללות אל נבכי החיים ומרוממות אותם. מצוות השבת המילה והתפילין חקוקות בבשרנו, ובכך מחברות אותנו באופן בלתי אמצעי אל המימד הרוחני העמוק הטמון במציאות.

כך יוצא שכנגד הנטייה הגויית לפגוע בגוף בין העיניים, אנו מצווים להניח תפילין של ראש ולקבל עול מלכות שמיים באותו המקום ממש. מה שמבחינת הגויים הוא מקום שבו הגוף מתגלה בכיעורו ובניוולו, מתגלה אצלנו כמקום שבו שם שמיים יינשא בקול גדול וישפיע טובה וברכה על המציאות 'וראו כל עמי הארץ כי שם השם נקרא עליך..'. הגוף והחומר אינם פלטפורמה מכוערת ונמוכה אלא הם חומר הגלם והמקפצה שמכוחה אמורים שם שמיים והאור האלוקי להתגלות ולהשפיע על העולם.

נדמה שיש בתובנה זו קריאת כיוון כללית לשאלה הכבדה, מהי באמת התרבות הישראלית השורשית. עם ישראל נשלח לעולם כדי ליצור ולעשות ולהוציא אל הפועל את תכונותיו המיוחדות בתוך העולם החומרי ממש. שליחות זו אכן מביאה איתה את הסיכון שהעיסוק בעולם הממשי והחומרי ימחק את התנופה ושאר הרוח הרוחני שמצופה מעם שנברא ונוצר בידי הקב"ה. הדרך להתמודד עם הסכנה הזו היא דבקות מתמדת של העם בדרך התורה והמצוות. עם שחי בתודעה שהוא בנו של הקב"ה, מבין שהיותו בן פירושו מחובר אל כלי החמדה שקיבל. אין תכלית ותוחלת לחיים מלאים של העם בעולם הזה אם חלילה ננטוש את המצפן והדרך שעוזר לנו לנווט את עצמנו באמת בעולם. בלי התורה והמצווה שמרוממת את כל המציאות וחושפת את הרוח שבחומר, נשקע כולנו אל תהומות הגשם והמוות.

לכן, הדבקות והעיקשות לדבוק בתורה ובמצוות תוך מסירות נפש מתמדת, חיונית לשמירה על גורלנו כעם. התרבות הישראלית תעלה ותפרח ככל שהיא תתמיד בחשיפת העומקים הרוחניים שבמציאות, והתנועה הרוחנית הזו היא שתצמיח את האמירה המקורית והייחודית של עמנו. זו הבשורה המצופה מאיתנו, והיא נמצאת ממש בהישג ידינו, בעולם העשיר והמגוון של התורה והמצוות.

בדידי הווה עובדא

"מיהו יהודי"

האדמו"ר מלובביץ' אמר: "יבוא יום ובבית המדרש ישב בחור בלבוש חרדי ויהיה בקיא בסוגיות אביי ורבה, והוא יהיה גוי מוחלט". ואכן דבר כזה קרה במציאות.

אדם אחד מחיפה עמד להשיא את בתו, וסיפר לשכנו שהוא נוסע לרב קנייבסקי לקבל את ברכתו. ביקש השכן שיבקש ברכה גם עבור בתו שעומדת להינשא. נסע החיפאי לסטייפלר (-כינויו של הרב קנייבסקי), סיפר את סיפורו וקיבל ממנו ברכה עבור בתו. לאחר מכן, ביקש ברכה גם עבור בת השכן, ונתן לסטייפלר פתק שעליו היו רשומים שמות החתן והכלה, בת השכן. התבונן הסטייפלר בפתק ושאל: מי היה רושם הנישואין של הזוג הזה? האיש לא ידע. ביקש הסטייפלר שהשכן ישלח אליו את רושם הנישואין. כשהגיע רושם הנישואין, שאל אותו הסטייפלר, אם בדק לגבי יהדותם של החתן והכלה האלה? תשובתו הייתה: היא לומדת בסמינר בית יעקב והוא בישיבה הידועה הזאת והזאת. מה יש כאן לבדוק? אמר הסטייפלר: תפקידך כרושם נישואין לבדוק כל אחד ואחת, ואין זה משנה היכן הוא לומד. לך ובדוק שנית. חזר רושם הנישואין, בדק שוב, ומה התברר? אימו של הבחור הייתה גויה, והיא הסתירה עובדה זו גם מבעלה. באו אל הבחור ואמרו לו שהוא גוי ועליו לעבור גיור. אני גוי? שאל הבחור, אם כך, אני רוצה להישאר גוי. הסיר את הכובע, את הבגדים האופייניים של בחור ישיבה, גילח את זקנו וחזר להיות גוי.

הסיפור הזה מהווה אישור לכך שהרבי מלובביץ' צפה פני עתיד ומלחמתו להוסיף את המילים "שנתגייר על פי ההלכה" לחוק "מיהו יהודי", הייתה מוצדקת. ■

שביבים / לע"נ שאול שיף

"ראה, אנוכי נותן לפניכם היום"

הפסוק מנוסח בלשון הווה - "ראה, אנוכי נותן" ועוד מוסיף הכתוב "היום", להדגיש שוב את עניין ההווה.

ומבאר זאת הגאון מוילנא בספר דברי אליהו (על פרשת ראה) - לעתים אדם חושב שמרגע שבחר או הורגל בדרך מסוימת בעבר, כבר אין בידו לשנות זאת. לכן בא הכתוב להדגיש שאין זה כך, אלא בכל רגע ורגע נתונה בידינו הבחירה:

"הנה מה שאמר 'נותן' ולא אמר 'נתתי', יבואר, דאם אמר 'נתתי', הוה אמינא [=הייתי אומר] שהבחירה הניתנה לאדם לילך בדרך טוב, הוא דווקא בתחילת הבחירה, אבל אם בירר לו דרך הרע, אין לו תקנה... לכך אמר הכתוב 'נותן', והוא לשון הווה, פירוש, שאמר הקב"ה שכל ימיך עד תשלום ימיך יש לך ברירה לבחור בדרך הטוב, אפילו עד יום המיתה.

ואם אמור יאמר האדם, מה תקנה יש לי, אם הייתי רשע עד הנה, מה אעשה עם העבירות שעשיתי ואין לי תקנה? לכן אמר הכתוב 'היום', שהבעל תשובה הוא כקטן שנולד, רק שיעשה אח"כ תשובה וילך בדרך הטוב מכאן ולהבא".

"ראה, אנוכי נותן לפניכם היום, ברכה וקללה"

יש להבין מדוע הפסוק מתחיל בלשון יחיד "ראה", אך מיד עובר ללשון רבים "לפניכם".

בספר אוצר חיים מובא בשם האדמו"ר מקוצק ההסבר הבא: "התורה ניתנה לרבים, לכל ישראל; אבל 'ראה', הראייה, היא ליחיד, כי כל יחיד רואה בה דבר מיוחד, שרק הוא רואהו".

*

תשובה אחרת כותב החתם סופר בחידושיו על הפרשה:

הנה, הברכה והקללה לעם ישראל, תלויים בהתנהגות של הכלל כולו, ולכן נאמר "לפניכם" בלשון רבים; אלא שבדברים כאלה, התלויים בכלל כולו, לפעמים יש נטייה לאדם היחיד לומר,

שאחריותו האישית אינה גדולה כל כך, כי היחיד לעומת הכלל הוא כטיפה בים, ומה כבר תשנה התנהגותו לכאן או לכאן. לכן אומרת התורה, "ראה", בלשון יחיד - כל יחיד ויחיד צריך לנהוג באחריות כאילו הכול תלוי בו. כדברי הגמרא הידועים במסכת קידושין (דף מ ע"ב): "לעולם יראה אדם את עצמו, כאילו כל העולם חציו זכאי וחציו חייב; עשה מצווה אחת, הכריע את העולם כולו לכף זכות, עשה עבירה אחת, הכריע את כל העולם לכף חוב". כלומר, החשיבה של כל יחיד ויחיד צריכה להיות, כאילו המאזן הכללי של הציבור הוא שקול, והכול תלוי במעשיו של היחיד. ומכאן לשון היחיד, "ראה", שברכת הרבים או קללתם עשויה להיות תלויה בך ובמעשיך.

*

הסבר נוסף (מובא בספר אוצר חיים הנזכר לעיל, בשם הגר"א): הלשון "ראה" ביחיד, באה ללמד על החובה המוטלת על כל אדם להפעיל שיקול דעת, ולא ללכת כעדר אחר הרבים; גם אם רואה אדם שרבים הולכים בדרך מסוימת, לא ינהה מיד אחריהם אלא יבחן בעצמו האם דרך זו נכונה והאם היא באמת על פי התורה.

*

הסבר אחר של רבי אברהם סבע בספר "צרור המור" : "ואמר 'ראה אנוכי' בלשון יחיד, ואחר כך אמר 'נותן לפניכם' לשון רבים, להודיע לנו עיקר גדול בשורש האמונה ובמעלת ישראל: אף על פי שהם רבים, הם כמו יחיד, לפי שנחצבה נפשם מאל אחד. ולכן תמצא בתורה שפעמים מדבר עמהם בלשון יחיד, 'לא יהיה לך אלוהים אחרים', ובמקום אחר כתוב 'לא תעשו לכם אלילים'; להורות על מעלתם, שאף על פי שהם רבים הם כמו יחיד, ולכן פעמים מדבר עמהם בלשון יחיד ופעמים לשון רבים. ובזה ובזה, יחידו של עולם מצטרף עמהם".

(לימוד יומי)

"את הברכה, אשר תשמעו אל מצוות ה' אלוקיכם... ואת הקללה, אם לא תשמעו אל מצוות ה' אלוקיכם, וסרתם מן הדרך"

התנאי לברכה הוא "אשר תשמעו אל מצוות ה' אלוקיכם". ואילו בקללה, לא הסתפק הכתוב בלשון נגדית, "אם לא תשמעו אל מצוות ה' אלוקיכם", אלא הוסיף גם תנאי נוסף - "וסרתם מן הדרך" וכו'.

מקובל להסביר הבדל זה כך: בגמרא במסכת קידושין (דף לט ודף מ) מבואר, שבעשיית מצוות מצרף הקב"ה מחשבה למעשה, וכבר עצם המחשבה והנכונות נחשבת למצווה; לעומת זאת בעבירות, אין די במחשבה, אלא אדם נענש רק כשיעשה בפועל.

לכן, בברכה הסתפק הכתוב ב"אשר תשמעו", כבר מהרגע שבו אדם שומע על מנת לעשות, נחשב הדבר לעשייה, והוא ראוי לברכה. אך בקללה, לא הסתפק הכתוב ב"אם לא תשמעו", אלא הוסיף "וסרתם מן הדרך", היינו, אם תעשו עבירות בפועל רק אז תבוא עליכם הקללה.

(לימוד יומי)

"את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם, אתו תשמרו לעשות, לא תסף עליו ולא תגרע ממנו"

מהו טעם האיסור שלא להוסיף על המצווה?

הספורנו מבאר כך: "כי אולי תוסיף דבר נמאס אצלו יתברך". כלומר, אדם אינו יכול לדעת בוודאות, האם מה שהוא מוסיף מדעתו על המצווה, כולל דברים שאינם רצויים.

טעם דומה (אך מעט שונה) מובא בספר החינוך: "משורשי המצווה, כי האדון המצווה אותנו על התורה, ברוך הוא בתכלית השלמות, וכל מעשיו וכל ציוויו הם שלמים וטובים, והתוספת בהם חסרון, וכל שכן הגרעון". כלומר, כל מצווה ניתנה על דרך הדיוק והשלמות, ולכן כל תוספת מהווה מגרעת.

ואילו הרמב"ם במורה נבוכים (חלק ג' פרק מ"א) כותב טעם אחר לאיסור 'בל תוסיף': "הזהיר מן התוספת ומן המגרעת וגו', כי היה זה מביא להפסד סדרי התורה ולהאמין בה שאינה מאת השם". דהיינו, כשאדם מוסיף דברים מעצמו, מיטשטש היסוד האלוקי שבתורה, ובמהלך הזמן עלולים אנשים לזלזל ולומר - כשם שזו תוספת אנושית, כך גם השאר.

(לימוד יומי)

"פתח תפתח את ידך"

פעם אחת בא המגיד מדובנא לביתו של העשיר אחד כדי לבקש כסף למצוות פדיון שבויים.

עשיר זה היה תלמיד חכם גדול ומשום כך פתח המגיד ואמר בתחילה דבר תורה. כאשר סיים המגיד את חידושו פתח העשיר ואמר אף הוא דבר תורה באותו עניין. רצה המגיד להגיע בשיחה למטרת בואו משום כך אמר דבר תורה בעניין מצוות פדיון שבויים. והנה... כשסיים את חידושו ענה העשיר אף הוא בדבר תורה משלו בעניין מצוות פדיון שבויים... הבין המגיד כי העשיר מתחמק מלפתוח את ידו משום כך אמר: ימחל לי כבודו אולם אמשיל לו משל למה הדבר דומה?

לאדם אחד אשר הגיע במסעותיו למדינה רחוקה וראה כי אין בה בצל. בני המקום לא ידעו מה זה בצל... הוציא האיש מתרמילו כמה בצלים והגיש להם. משטעמו אנשי המקום את טעם הבצל הודו לו מאוד ונתנו לו זהב כמשקל הבצלים. לימים חזר האיש לאותה מדינה עכשיו כבר היו לאנשי המקום בצלים משלהם אולם לא היה להם שום. הוציא האיש שום מתרמילו והגיש להם בציפייה כי יגמלו לו זהב כבפעם הקודמת. שמחו בני המדינה בטעמו של השום ושקלו לאיש במקום השום - בצל...

כן הוא גם הנמשל - אמר המגיד: באתי לביתך לא כדי לשמוע מחידושיך, אמנם נעימים הם וטובים אולם אני זקוק לממון כדי לפדות שבויים...

(דבר תורה, יהדות בהישג יד)

"כי לא יחדל אביון מקרב הארץ"

כשה'חפץ חיים' התגורר בעיר סמילוביץ' היה זה בימי מלחמת העולם הראשונה, מצבם של העניים הגיע לשיאים חדשים של רעב ומחסור. הזדעזע ה'חפץ חיים' ועלה לדוכן לשאת דברים לפני התושבים למען המסכנים. הוא דיבר אך שם לב שדבריו מתקבלים באדישות למרות שביקש לתרום בעין יפה. "הווו"... זעק אז מקירות ליבו: "מה אענה כשאקרא לעולם האמת?! אחים יקרים. הרי ישאלו אותי האם התושבים בעירך תמכו בעניים. אם אומר שתמכתם, זה יהיה שקר! ואם אומר שלא תמכתם, זה יהיה לשון הרע. וכי אתם רוצים להכשילני בשקר או בלשון הרע"?! - לפתע פרץ 'החפץ חיים' בבכי קורע לב.

אף אחד מהנוכחים לא נשאר אדיש לנוכח דבריו היוצאים מין הלב ומיד פתחו כולם את ליבם ותרמו בעין יפה... באותה שעה אמר ה'חפץ חיים': "עכשיו אוכל לומר שהיהודים בעירי תורמים בעין יפה, בלי להוציא דבר שקר מפי!"...

(דבר תורה, יהדות בהישג יד)

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net